

BEROEPS- BELANGEN

TANDARTS EN LACHGAS

Voor Kantongerecht, Rechtbank en Hoogen Raad.

Dramatis personae:

Beschuldigde: tandarts G. F. M. Schutte, Bloemendaal.

Verdediger: Mr. F. van der Goot, Haarlem.

Deskundigen: Prof. Dr. U. G. Bijlsma, pharmacoloog, Utrecht. Dr. N. M. Josephus Jitta, voorzitter Gezondheidsraad, den Haag. Th. Hammes, arts, Amsterdam. Tj. Wieberink, chirurg, Haarlem. J. J. van Luin, arts, Heemstede. A. C. J. C. van Hasselt, tandarts, den Haag-Wassenaar. Later ook: J. B. Jansma, tandarts-arts, Hilversum.

Kantongerecht Haarlem.

Kantonrechter: Mr. P. H. F. Bijl de Vroe.

Ambt. Openb. Ministerie: Mr. J. W. F. van de Valk Bouman.

Rechtbank Haarlem.

President: Mr. C. G. Bijleveld.

Officier v. Justitie: Mr. W. M. Paardekooper Overman.

Hooge Raad.

President: Mr. B. M. Taverner.

Advocaat-Generaal: Mr. M. A. Rombach.

Nu de kwestie tot in hoogste instantie beslist is, wil ik hier een uitzetting geven van het verloop. Wellicht zal men zich met mij verbazen over het feit dat zulk een simpele zaak zooveel stof op moest werpen, en dat daarover nog meningsverschil bestaan kon onder de... „deskundigen”. De medici kennen het verloop alleen uit de krantenverslagen, die, doordat de diverse verslaggevers er ook niet in thuis waren, geen duidelijk beeld afwierpen.

Het is bekend dat aan de volledige narcose een stadium voorafgaat van analgesie. In dat stadium is het bewustzijn minder of meer gestoord, evenals de beheersching over de spieren en over de spraak; als men in dit stadium een patiënt laat tellen, dan blijkt dat hij de juiste volgorde kwijt is; als men met hem spreekt, dan geeft hij antwoorden, die niet meer volkomen met de vragen kloppen. Als men hem zou laten loopen, dan zou blijken dat zijn gang een slingerende is geworden en dat hij 't juiste even-

wicht niet meer kan houden. Over het algemeen is zijn stemming hilar. Van de verschillende zintuiggewaarwordingen gaat het pijngevoel het eerste verloren. Opvallend is in dit stadium hoe geen pijn gevoeld wordt, terwijl b.v. het gehoor nog tamelijk goed werkt.

Wij kennen dit stadium als een der eerste fasen van narcose; het publiek kent het als alcoholroes; als dronkenschap. Alcohol heeft evenals chloroform, aether, chlooraethyl, lachgas e.a., ook een bedwelmende eigenschap. En hoewel wij alcohol niet gebruiken tot het verwekken van een narcose, is deze roes, deze dronkenschap, toch analoog aan wat wij, met andere middelen verwekt, een fase van narcose noemen. Wij spreken trouwens ook van aetherroes. Alcohol gebruiken we niet voor narcose, alleen omdat we betere middelen tot onze beschikking hebben.

En er is niemand onder ons, die er ook maar een oogenblik aan twijfelt, dat deze analgesie berust op een algemeene werking van het toegepaste bedwelmingsmiddel; dus op een graad van bedwelming.

De kennis van dit analgetische stadium is voor ons heusch niets nieuws, evenmin als het nuttig gebruik maken ervan. En niet alleen voor kleinere ingrepen als een incisie, maar ook voor langerdurende operaties, waarbij het behoud van de spierspanning voor den operateur geen al te groot beletsel vormt. Zoo kunnen we b.v. druppelsgewijs aether toedienen en tegelijk met den patiënt blijven praten. Begint hij verward te antwoorden, dan staken we even de toediening en dan kan de operateur beginnen. Door met den patiënt te blijven praten en zoo nu en dan weer enkele druppels aether toe te dienen, kunnen we den patiënt in dit „zeer lichte narcose stadium” houden.

Jaren geleden heeft mij een tandarts verteld dat hij 't ook wel eens zelf deed. Een enkele maal dan, voor een patiënte, die al te gevoelig resp. te lastig was en die toch geen narcose wilde hebben. Hij deed dan een beetje aether in een medicijnfleschje, gaf dit de patiënte in handen en liet haar opsnuiven. Als haar het fleschje uit de hand viel, dan wist de tandarts dat het goede stadium bereikt was en trok hij de tand, pijnloos.

De tandarts was er zich volkomen van bewust, dat hij daarbij zijn bevoegdheid overschreed.

Stikstofoxyduul. Het stikstofhemioxide, N_2O , was in 1776 door Priestly bereid. In 1799 ontdekte Humphry Davy zijn slaap- en vroolijkmakende eigenschap, en doopte het „laughinggas”. Toch zou het nog tot 1844 duren voordat het lachgas zijn intree zou doen als anaestheticum inhalatorium. Bij een openbare demonstratie van den chemicus Colton werd iemand uit het auditorium lachgas toegediend. In den daardoor ontstane roes stiet deze proefpersoon zich vrij heftig en de tandarts Wells, die tot het auditorium behoorde, merkte op, dat de proefpersoon zich kwetste, zonder zich pijn te doen. De overweging dat hem in dien toestand evengoed pijnloos een kies zou kunnen getrokken worden, was de gedachtengang, die zich bij Wells onmiddellijk aan die waarneming vastknoopte. En daar Wells *zelve* beschikte over een minderwaardige kies, kwam het tot een auto-experiment.

En zoo werd in Dec. 1844 te Hertford, Conn. U.S.A. door R i g g s de eerste extractio dentis onder invloed van lachgas verricht aan den tandarts H o r a c e W e l l s, terwijl de chemicus C o l t o n het liet inademen.

De toediening was toen nog een zeer primitieve, doch het experiment gelukte en de kies werd pijnloos getrokken.

Heel veel meer dan een zeer lichte bedwelming met opgeheven pijngevoel zal ook dit wel niet geweest zijn.

De juiste opmerking dat een plaats aan het lichaam, in dit geval elders, ongevoelig bleek, en dat dan ook het tandvleesch ongevoelig moest zijn door de algemeene werking van het lachgas, bracht ons het begin van de narcose.

Den laatsten tijd is er een apparaat in den handel gebracht, het Minnit's apparaat, waarmede het lachgas wordt toegediend in een verhouding van 35 % tegen 65 % lucht. Deze verhouding kan tot $\frac{80}{50}$ worden opgevoerd. Als veiligheidsmaatregel is het apparaat zoo geconstrueerd, dat alleen bij inademing het mengsel wordt aangezogen. Staakt de patiënt de actieve inademing, dan stroomt dus geen gas meer toe. En daar de patiënt zelve het masker in handen kan houden is het gevaar voor overdoseering vrijwel geëlimineerd. De toestand van volledige narcose zou met dit mengsel niet bereikt kunnen worden; de patiënt komt niet verder dan het analgetische stadium.

Dit is natuurlijk niet geheel juist, maar zou aldus moeten luiden: in sommige gevallen is het onvoldoende en wordt het analgetische stadium niet eens bereikt; bij zeer gevoelige patiënten volgt volkomen verlies van bewustzijn; maar als doorgaande regel komt een patiënt niet verder dan tot een lichtelijk gestoord bewustzijn met opgeheven resp. sterk verminderd pijngevoel.

Het toestel wordt wel gebruikt bij barende vrouwen om de pijnlijkheid van de weeën te verzachten; dus telkens weer opnieuw bij elke wee. Vaak met succes.

Sommige tandartsen zagen hierin een heilzaam hulpmiddel om pijnloos kiezen te trekken, zonder al te veel gevaar, en zonder dat ze daarbij, naar hun meening althans, de wet al te zeer overtraden.

Narcose mogen ze niet geven en deze zoo lichte bedwelming kon je toch geen narcose noemen.

Heelemaal veilig gevoelden ze zich toch ook niet en ze legden de vraag voor aan den Gezondheidsraad. De deskundige commissie uit den Gezondheidsraad was unaniem van meening, dat hierbij de wet wèl overtreden werd en dat dus de tandarts zijn bevoegdheid te buiten ging. Ik maakte ook deel uit van die commissie.

Art. 7, 2° lid van de wet op de uitoefening der tandheekunst luidt nu éénmaal:

„Aamwending van algemeen gevoelloos makende middelen is hen verboden.”

Ter verduidelijking van de bedoeling zegt de memorie van toelichting nog „dat de tandarts wèl plaatselijk gevoelloos mag maken.”

En al was dan ook de bedwelming, bereikt met het Minnit's toestel, een lichte bedwelming, het bleef toch een bedwelming. Evengoed als dit het geval was bij dien hier tevoren genoemden tandarts die een medicijn-fleschje, met wat aether om op te snuiven, de patiënte zelve in handen gaf.

Lachgas was hier gebruikt als bedwelmingmiddel, dus, naar de letter van de wet, als „algemeen gevoelloosmakend middel”.

De Gezondheidsraad kon toch waarlijk niet tot een andere uitspraak komen.

Dit was het voorspel.

Den tandartsen (juister is een paar tandartsen) was deze uitspraak niet welgevallig en ze besloten tot een proefproces. In het bijzijn van een politieambtenaar werd een patiënte lachgas toegediend uit een Minnit's-apparaat, waarbij de tandarts dan nog de voorzorg nam om 't kapje niet de patiënte in handen te geven, maar het zelve haar op het gelaat te drukken. Dit geschiedde om te voorkomen, dat de rechter eventueel zou kunnen zeggen dat niet de tandarts de bedwelming had toegediend, maar dat de patiënte dit zich zelve zou gedaan hebben.

Proces-verbaal werd opgemaakt en de zaak kwam voor het Kantongerecht en werd aldaar door een advocaat verdedigd, bijgestaan door enkele deskundigen à décharge.

De kantonrechter had daartegenover eveneens deskundigen opgeroepen ter voorlichting.

De kantonrechter was hier natuurlijk volkomen ondeskundig en beschikte alleen over een kort verslag van de bovengemelde behandeling in den Gezondheidsraad.

Hoewel het onvriendelijk klinkt, is er natuurlijk verschil tusschen deskundigen à décharge, die dus bij voorbaat te kennen hebben gegeven den beschuldigde te willen disculpeeren, en die de kantonrechter op verzoek van beklaagde en advocaat toelaat, en volkomen vrijstaande deskundigen die door den kantonrechter ter voorlichting worden uitgezocht en waarbij het den kantonrechter volkomen onverschillig kan zijn welke meening deze deskundigen zijn toegedaan. De rechter wenscht geen veroordeeling: hij wenscht alleen in staat gesteld te worden tot het uitspreken van een eerlijk vonnis. En waar zijn eigen kennis daartoe te kort schiet, laat hij zich voorlichten.

Ik moet dit wel laten voorafgaan omdat, naar mijn meening dan, enkelen der deskundigen „à décharge” theoriën ter disculpatie aanvoerden, die mijn wetenschappelijk aanvoelen zonderling aandeden. Een deskundige à décharge had b.v. opgemerkt dat in dien toestand van bedwelming een prik in het tandvleesch niet en een prik in de wang wel werd gevoeld. Hij concludeerde daaruit, dat het lachgas op het tandvleesch dus een plaatselijke werking uitoefende.

Wij zouden dit heel gewone verschijnsel verklaard hebben uit het verschil in gevoeligheid van de verschillende plaatsen van ons lichaam.

De behandeling voor het kantongerecht stond, hetgeen ik toen niet

wist, onder invloed van een rapport van Prof. Bijlsma, den pharmacoloog uit Utrecht, dat door deze vooraf was ingediend en dat aan ons (in ieder geval aan mij) onbekend was en eigenlijk tijdens deze behandeling ook bleef.

Voor het kantongerecht werden de deskundigen één voor één binnengeroepen.

Na het afleggen van hun verklaring mochten ze blijven. Elke volgende deskundige hoorde dus steeds één verklaring minder en de laatste hoorde alleen zichzelf. En daar Prof. Bijlsma 't eerst werd binnengeroepen kon deze kennis nemen van alle andere deskundigen-verklaringen, maar geen der anderen kende de meening van Prof. Bijlsma, en konden dus ook niet hun eventueele bedenkingen daartegen aanvoeren.

Hoofdzaak in Prof. Bijlsma's rapport, — hij heeft 't mij later toegestuurd —, was dat de wetgever in 1876, onder „algemeen gevoelloosmakende middelen slechts kon verstaan hebben middelen waarmede men een narcose gaf;

dat bij narcose o.a. een opgeheven bewustzijn behoort; dat de lichte bedwelmig verkregen door middel van het Minnit's apparaat geen narcose mocht heeten;

en dus:

naast de opvatting dat lachgas inderdaad is een algemeen gevoelloosmakend middel, maar gegeven dat het niet mogelijk zou zijn om met het bedoelde apparaat een narcose te verwekken bij den mensch;

is (ook) de gedachtengang verdedigbaar:

dat verdachte, toen hij een lachgas-lucht-mengsel aanwendde, waarmee het niet mogelijk is een narcose te verwekken, geen algemeen gevoelloosmakend middel in den zin der wet heeft aangewend.

Daarnaast eenige voorbeelden van geneesmiddelen die een meervoudige werking hebben.

Natriumbromide is een kalmeerend middel. Maar als je een lijder aan vallende ziekte er mee behandelt, dan dien je niet een kalmeerend middel toe.

Arsenik-zuur veroorzaakt in groote doses een verlamming van de ademhaling. Een vraag of bij een patiënt, die met een kleine dosis van dit middel is behandeld (b.v. ter verhooging van de bloedaanmaak) een ademverlammend middel is aangewend, zou in ontkennenden zin moeten worden beantwoord.

Mijn bezwaren tegen dezen gedachtengang die tenslotte Prof. Bijlsma toch ook nog maar „verdedigbaar” noemt, zijn dat de gevoelloosheid van het tandvleesch een onderdeel is van de algemeene gevoelloosheid, die is opgetreden als symptoom van de lichte bedwelmig, dus van de algemeene werking van het toegepaste middel;

dat een opgeheven bewustzijn alleen voorkomt bij een volledige narcose;

dat hier het bewustzijn wel degelijk is gestoord; dat bij gevoelige patiënten met dit toestel wel degelijk volkomen narcose kan bereikt worden;

en dat we van lachgas, voor zooverre dit in de geneeskunst wordt toe-

gepast, maar één toepassing kennen, n.l. die van algemeen gevoelloosmakend middel.

De behandeling voor het kantongerecht deed mij wat vreemd aan, het stond mij te veel in het teeken van het begrip narcose, waarbij dan zou behooren een opgeheven bewustzijn. Dit laatste werd door den verdediger en door de deskundigen à décharge tot in den treure uit diverse boeken geciteerd en op den voorgrond gedrongen.

Naar mijn meening — maar ik kende het rapport B i j l s m a toen nog niet —, was ook de kantonrechter, die in deze voor hem toch heel moeilijke materie de spits moest afbijten, er zich, blijkens zijn vraagstelling, in ieder geval in den aanvang, niet voldoende van bewust, dat dit hem toch eigenlijk heelemaal niet schelen kon.

Maar geleidelijk kwam er meer lijn in, en de Ambtenaar van het Openbaar Ministerie maakte zeer terecht de opmerking dat verschillende deskundigen het begrip van „algemeene bedwelming” — waar 't 'm toch alleen maar om ging — te veel verwarden met „algeheele bedwelming”.

Eisch *f* 6.— boete, met de bijvoeging dat dit was om hooger beroep mogelijk te maken.

De advocaat stond voor een zeer moeilijke taak. In de eerste plaats wist hij van de geneeskunst evenveel af als ik van de rechten en in de tweede plaats is het een heele toer om recht te praten wat nu éénmaal krom is.

Van medische waarde was zijn betoog niet, maar het was toch een genoeg om aan te hooren hoe hij zijn taak, die toch van den aanvang af tot mislukkig gedoemd was, behartigde met een benijdenswaardige en nimmer versagende blijmoedigheid.

Toen het op een afrekening aankwam gaf de kantonrechter blijk van onmiskenbaar economischen aanleg.

Na een „combat de générosité”, „zegt u het maar”, en „dat mag ik eigenlijk niet” — we waren blijkbaar beiden een beetje ongerust over den indruk die een vraag eenerzijds en een aanbod anderzijds maken zou — bood de kantonrechter het maximum aan, n.l. *f* 8.—

Een schuchtere poging van het Openbaar Ministerie om daaraan toe te voegen „per uur” had niet het bedoelde effect.

— „Jawel, maar 't heeft voor elk toch eigenlijk maar een uur geduurd.”

En zoo werden we beloond met *f* 8,— plus een derde klasse retourtje.

Hetgeen tot nog toe niet eens is uitbetaald.

Het had mij precies drie uur gekost.

In hooger beroep.

De volgende scene speelde zich af voor de rechtbank. Met één deskundige meer, die, ongevraagd, aan den officier van Justitie geschreven had dat hij zelf, medicus-tandarts, het toestel herhaaldelijk gebruikte; dat het lachgas hier natuurlijk een algemeene werking uitoefende; en dat het herhaaldelijk voorkwam dat er, bij blijkbaar gevoelige patiënten, een volledige narcose mee bereikt werd.

Dit laatste had ik, zonder eigen ervaring met het toestel, ook al betoogd.

Ook als een tandarts chlooraethyl op het tandvleesch spuit — ter be-
vriezing, en dus als plaatselijk werkend middel, — en dan vraagt om
tegelijk goed in te ademen, wat natuurlijk ook tegen den geest der wet is,
dan volgt eveneens herhaaldelijk een volledige bedwelming.

Deze arts-tandarts was mede opgeroepen en verzwakte dus heel erg de
toch al twijfelachtige kansen van den verdediger.

De president van den rechtbank zat er natuurlijk beter in dan de kan-
tonrechter, want hij was in de gelegenheid geweest alle bescheiden van het
proces voor het kantongerecht vooraf te bestudeeren.

Hij stelde dan ook zijn vragen juist, d.i. meer in overeenstemming met
het wetsartikel, dat niet spreekt van „narcose”, van „narcotica” of van
„anaesthetica”, maar dat „aanwending van algemeen gevoelloos makende
middelen” verbiedt.

Pogingen om hier van af te wijken en weer het beginsel „narcose” en
„opgeheven bewustzijn” op den voorgrond te schuiven, mislukten dan
ook bij dezen president, die de voorgeschiedenis terdege bestudeerd had.

* * *

Veel nieuws deed zich bij deze behandeling niet voor. Alleen werd
hier meer op den voorgrond gesteld, hetgeen de verdediger ook al voor
het kantongerecht had aangevoerd, dat een daad moest beoordeeld wor-
den naar het doel. En het doel was geen bedwelming, met een altijd moge-
lijke opwinding, die alleen maar lastig zou zijn voor den tandarts en die
hij heusch liever niet wilde. Zijn doel was het plaatselijke ongevoelig
maken van het tandvleesch.

Ook dit, meer juridische, argument had blijkbaar geen succes.

Mijns inziens was het dan ook pover, want de bedoeling van den
tandarts is toch klaarblijkelijk om, door middel van inademing van een
bedwelmend middel, ongevoeligheid te verkrijgen van het tandvleesch.
Zooals het ook voor den chirurg, die er een blinde darm wil uithalen, de
bedoeling is om, met een daarvoor nu eenmaal noodige diepere bedwel-
ming, de onderbruik ongevoelig te maken. Of nu daarbij tegelijkertijd de
grootte teen eventueel wél gevoelig zou blijven, — hetgeen intusschen niet
het geval is —, kan nòch dien tandarts, nòch dien chirurg iets schelen.
Beiden hebben een bedwelmend, d.i. algemeen werkend middel toegepast
om hun doel, n.l. het ongevoelig zijn van hun operatiegebied, te bereiken.

Overigens deed zich hier nog een min of meer vermakelijk incident voor.

Op een vraag van den president aan een „tandarts-deskundige à dé-
charge” of in dien toestand, verwekt met het Minnet’s apparaat, tegelijk
met het tandvleesch, niet ook het verdere lichaam voor pijn ongevoelig,
resp. minder gevoelig was geworden, antwoordde deze deskundige —,
die op zijn hoede was en er niet inliep, — dat hij dat niet wist.

— „Weet u dat niet?”

— „Nee, dat heb ik nooit geprobeerd; ik heb alleen maar met het
tandvleesch te maken”!

De president was zichtbaar onder den indruk van zooveel deskundigheid.

Bij de afrekening meer zin voor de waarde van een deskundigen verklaring.

Vergoeding 3 uur à *f* 8,— per uur + *f* 2.— verblijfkosten + eerste klasse retour.

Hetgeen onmiddellijk na afloop gehonoreerd werd.

Eisch en uitspraak weer *f* 6.— boete.

Cassatie.

De finale, derde en laatste bedrijf.

De Hooge Raad verwerpt het ingestelde cassatieberoep.

TH. HAMMES.

(overgenomen uit „Vox Medicorum”).

* * *

Wij zullen gaarne alsnog de „partij ter andere zijde” in staat stellen haar zienswijze in bovenstaande aangelegenheid te publiceeren. In het Maart-nummer zal collega G. T. M. Schutte, die zooals bekend ten nauwste bij deze zaak was betrokken, die taak op zich nemen.

REDACTIE.